

NYOLCADIK OSZTÁLYOS TANULÓK PÁLYAORIENTÁCIÓJA ÉS TOVÁBBTANULÁSA EGY VIDÉKI TÉRSÉG PÉLDÁJÁN

CAREER ORIENTATION AND FURTHER EDUCATION OF EIGHTH GRADE STUDENTS IN AN EXAMPLE OF A RURAL AREA

BLÁGA LILLA-DOROTTYA

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Csíkszeredai Kar

lilla.blaga@yahoo.com

Összefoglalás

A tanulmányban az államvizsga dolgozatom keretében végzett kutatás fontosabb eredményei alapján elemzem a pályaaorientáció és a továbbtanulás témakörét a Felcsík kistérség falvaiban működő iskolák nyolcadik osztályos tanulói körében. A kutatás során a jelzett kutatási terepen működő, nyolc általános iskola nyolcadikos tanulópopulációja körében végeztem kérdőíves adatfelvételt a 2018/2019-es tanévben. A kérdőívet 162 tanuló töltötte ki. A témaválasztásom fő célja volt számszerű adatokat gyűjteni arról, hogy olyan vidéki településeken, amelyek viszonylag közel vannak a megyeközpontokhoz, a nyolcadik osztályos tanulók milyen továbbtanulási lehetőségeket, pályaválasztási opciókat jelölnek meg, mennyire tájékozottak a továbbtanulás szempontjából, mennyire tartják fontosnak a nyolcadik osztály végén meghozandó döntést, milyen iskolákat részesítenek előnyben, van-e kellő információjuk a középiskolákról, illetve milyen tényezők határozzák meg a döntésüket.

Kulcsszavak: pályaaorientáció, pályaválasztás, pályaismeret, továbbtanulás

Bevezetés

A pályaaorientációs tanácsadás alapvetően egy, az iskolai tantervek által javasolt tevékenység, amely osztályfőnöki órák keretén belül zajlik, iskola-pszichológus közreműködésével. Lehet csoportos vagy egyéni foglalkozás is, mint például önismeret, pályaismeretek, munkaerőpiaci információk, életpálya tervezése, döntések meghozatalának segítése stb. Ennek a tevékenységnek a végzése azért fontos, hogy a diákok az iskolai folyamat korai szakaszában tudják felismerni készségeiket és az alapján megindokolni a szakma és az iskola megválasztását, ne véletlenszerűen sodorja őket az ár (Kenderfi, 2011).

A székelyföldi térségben végzett kutatások¹ tapasztalatai alapján Bálint és Miklós (2005), arra a következtetésre jutottak, hogy a térségi hetedik és nyolcadikos tanulók körében működő továbbtanulási modellben nagyon fontos szerepe van a családnak és az ahhoz szorosan kapcsolódó hálózatnak, egy szóval a családi környezetnek. Továbbá ennek a továbbtanulási modellnek nyolcadik osztály után két fő iránya van: az egyikben a továbbtanulás egy határozott döntés, míg a másikban egyfajta „sodródás”, kevésbé tudatos döntés. Az utóbbi irány alapján továbbtanulók csoportjának tagjai a hivatkozott szerzők szerint nem a képességeiknek megfelelő továbbtanulási és foglalkozási pályát terveznek, amelynek okai között szerepel például az információhiány, a szülők alacsony iskolai végzettsége, vagy a vidékiségből adódó kedvezőtlen tényezők (Bálint és Miklós, 2005). Ezek alapján komoly jelentőséggel bír a pályaeorientáció kérdéskörének a vizsgálata.

A romániai oktatási rendszerben, a nyolcadik osztály befejezése után az jellemző, hogy többenre mindenki továbbtanul, mert a tízedik osztály elvégzése kötelező. Hegyi-Halmos (2016) megfogalmazása szerint az életút során az általános iskola és a középiskola közötti átmeneti folyamatnak döntő szerepe van, ugyanis szerinte ekkor van a legnagyobb jelentősége a képzési lehetőségek ismeretének. A nyolcadik osztály utáni pályaeorientációs tevékenységek inkább arra irányulnak, hogy a diákok milyen középiskolát és szakot választanak, ami meghatározó lehet a továbbtanulás más szintjei szempontjából. Bár az egyetemre való bejutás szempontjából mindenki ugyanakkora eséllyel indul, a gyakorlatban egyáltalán nem mindegy, hogy elméleti vagy szakközépiskolából jön valaki, mivel Romániában az elméleti középiskolai oktatás mind mennyiségileg (tanulmányi idő), mind minőségileg (az oktatás tartalma, a tanárok felkészültsége és minősítése, az oktatás körülményei) többre értékelt, mint a szakiskolai, vagy a szakközépiskolai képzés (Neagu, 2012).

Tereptapasztalataim alapján úgy gondolom, hogy a nyolcadik osztály utáni pályaeorientációs tevékenységek sok információval szolgálnak a diákoknak az iskoláról és a szakokról, azonban a saját képességek, érdeklődések és a munkamódok felismerése szempontjából nem elegendők, nem egy hosszabb, szisztematikusan megtervezett önismereti folyamat részét képezik. A pályaeorientációs tevékenység már ekkor nagyon fontos, mert sok esetben ez az időszak meghatározó lehet a felsőfokú továbbtanulás szempontjából. Ezért fontos, hogy a diákoknak már nyolca-

¹ Családi háztartásvizsgálatok (a Csíki-medence háztartásainak vizsgálata a SOCO program keretében, Laki–Biró 2001; az Észak-Kelet Hargita kistérség vizsgálata, Miklós 2004; Mezőmadarasi elemzés, Bálint és Biró 2004).

dik osztályban legyenek határozott elképzeléseik – vagy legalábbis az elképzeléseket segítő információik –, ami egy nagy elvárás a 14-15 évesektől, és úgy gondolom, hogy ezért szükséges a folyamatos szakmai segítség.

A székelyföldi térségben, amint az a fentiekben már említésre került, a továbbtanulás tervezésében a családi környezet befolyása jelentős, ilyen értelemben az anyagi, munkaerőpiaci helyzet, iskolázottság (Bálint és Miklós, 2005). A székelyföldi térség családjai körében, a rendszerváltás utáni továbbtanulási modellekben két fő stratégiát figyeltek meg a témával foglalkozó kutatók: az egyikben nagyon fontos a tanulás, és ezt a folyamatot a család minden erőforrásával támogatja; a másik stratégiában a tanulási folyamathoz nem társul a családtámogató, ösztönző háttér, így a gyerekek képességeihez viszonyítva egy alultervezés figyelhető meg (Biró, 2005). Mindez nagymértékben hozzájárul az oktatás és továbbtanulás kapcsán megfigyelt egyenlőtlenségi formákkal, polarizáltsággal, ami azt jelenti, hogy a népesség kevés hányada rendelkezik nagyon magas végzettséggel, illetve nagy aránya alacsony iskolai végzettséggel (Neagu, 2012). Neagu (2012) kutatási eredményei alapján továbbá a romániai oktatási rendszerben a 15 éves tanulópopuláció majdnem fele úgy fejezi be kötelező tanulmányait, hogy nem rendelkezik a társadalmi és szakmai integrációhoz szükséges ismeretekkel és képességekkel. Ezek a tények nagymértékben hozzájárulnak olyan, negatív társadalmi jelenségekhez, mint a fiatalok körében mért, magas munkanélküliségi arányok. A Nemzeti Statisztikai Intézet 2017-es adatai alapján Romániában, a 15-24 éves fiatalok körében 18,3%-os a munkanélküliségi ráta. Ugyanabban a korosztályban a foglalkoztatottsági ráta 24,5%-os. A munkaképes korú népességben belül (15-64 évesek) a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében magasabb, 87,9%-os a foglalkoztatottsági ráta (Nemzeti Statisztikai Intézet, 2017, átvett adatok).

Témaválasztásom keretén belül a nyolcadik osztályos diákok körében végzett pályaaorientációs tevékenység fontosságát jelzik a fentiekben röviden fölvezetett tudományos és gyakorlati érvek: elsősorban az, hogy a térségi kutatási tapasztalatok alapján a nyolcadik osztály utáni továbbtanulás szempontjából van egy jól körülhatárolható, bizonytalan csoport, amely számára a folyamatos pályaaorientációs tevékenység pótolhatja, vagy kiegészítheti a családban és az iskolában kapott információkat. Romániában ez a tevékenység formálisan be van vezetve a tantervekbe, mint tudományág, de a gyakorlatban jelenleg hiányosan működik, iskolánként nagyon eltérően (Lupu, 2013). Éppen ezért szerintem az oktatáspolitikai szakembereknek és az iskoláknak a mostaninál nagyobb figyelmet kellene fordítaniuk arra, hogy a gyakorlatban a pályaaorientációs tevékenységek rendszeresek legyenek.

Tanulmányomban a témához kapcsolódó, fontosabb szakirodalmi szempontok után a 2019-ben végzett kutatásom fontosabb eredményeit ismertetem. A kutatás célja volt információkat gyűjteni arról, hogy olyan vidéki településeken, amelyek viszonylag közel vannak a megyeközponthoz, a nyolcadik osztályos tanulók milyen továbbtanulási lehetőségeket, pályaválasztási opciókat- jelölnek meg, mennyire tájékozottak a továbbtanulás szempontjából, mennyire tartják fontosnak a nyolcadik osztály végén meghozandó döntést, milyen iskolákat részesítenek előnyben, van-e kellő információjuk a középiskolákról, illetve milyen tényezők határozzák meg a döntésüket. Ezeknek a kérdéseknek az elemzésére felcsík kistérséget választottam kutatási terepként, amelynek vidéki települései (Csíkcsicsó, Madéfalva, Csíkrákos, Csíkmadaras, Csíkdánfalva, Csíkkarcfalva, Csíkszenttamás, Csíkszentdomokos) közel vannak a megyeközpont Csíkszeredához, a települések többsége főút mentén helyezkedik el, így a távolság ellenére könnyen megközelíthető a város, illetve van lehetőség ingázásra.

A kutatás során alkalmazott szakirodalmi szempontok és fogalmak áttekintése

A tanulmány következő részében olyan szakirodalmi anyagokra történik hivatkozás, amelyek a pályaválasztás és a pályaeorientáció témakörével foglalkoznak, azon belül is a fogalmak értelmezésével, a pályaeorientáció fontosabb elemeivel, valamint a pályaválasztás lehetséges tényezőivel. A kutatásom során azokat a megközelítéseket tartom fontosnak, amelyek a pályaválasztási tanácsadásra a pályaválasztási döntés meghozatalához vezető pályaeorientációs folyamat fontos elemeként tekintenek, amelynek az életpálya minden szakaszában jelentősége van, legyen szó továbbtanulásról, vagy pályaváltásról.

A pályaeorientáció fogalom komplex, több mindent foglal magába, ezért a szakirodalmi anyagokban többször találkozhatunk fogalomértelmezési nehézségekkel (Hegyi–Halmos, 2016). Nincs ez másként Romániában sem, ahol szintén vannak átfedések a használt kifejezések között (Lupu, 2013). A továbbiakban a pályaválasztás, valamint az ehhez szorosan kapcsolódó pályaválasztási tanácsadás és a pályaeorientáció fogalmak bemutatásával foglalkozok, és ismertetem a kutatási téma szempontjából fontos megközelítéseket.

Suhajda (2017) megfogalmazásában a pályaválasztási tevékenység a munkamegosztással párhuzamosan jelent meg és minél inkább nehezebbé vált ez a társadalmi folyamat, annál inkább vált nehezebbé a pályaválasztás előtt álló egyén számára ez a

döntés is. Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni azt is, hogy a pályaválasztással nem csak a jövőbeli munkatevékenységünket választjuk ki, hanem ennél sokkal többről van szó, vagyis a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helyünket és az ezzel járó életstílusunkat is kiválasztjuk ezáltal (Suhajda, 2017).

A pályaaorientációnak a szűkebb, tágabb értelmezési kerettől függően számos meghatározása létezik. Az Európai Pályaaorientációs Szakpolitikai Szakszótár szerint a pályaaorientáció egyfajta segítségnyújtási folyamat, amelynek célja, hogy a személy ésszerű oktatási, képzési és foglalkoztatási döntéseket hozzon meg (Jackson, 2011). Ebben a tevékenységben továbbá egy személy támogatja/segíti a másik személyt/embercsoportot, ez a segítség bizalmas és a személyes fejlődés elvén alapul (Lupu, 2013). Romániai kontextusban az iskolai pszicho-pedagógiai tanácsadás, mint tevékenység az iskolai tanácsadók feladatkörébe tartozik (Lupu, 2013).

A pályaaorientáció tartalma

Fazakas (2009) szerint egy sikeres pályaválasztási döntést egy tájékozódási folyamatnak kell megelőznie, amelyben információkat keresünk és szerzünk az adott területről és mindez megfelelő önismeretet feltételez. Ezek alapján a pályaaorientáció tartalma nem más, mint az önismeret, a pályaismeret és a képzési lehetőségek ismerete (Fazakas, 2009:18).

Az *önismeret* meghatározó jellegű a pályaaorientáció szempontjából, ugyanis a diákok önmagukról alkotott képe nagyban befolyásolja a életútjukkal kapcsolatos elképzeléseiket (Hegyi–Halmos, 2016). Az iskolai pályaaorientációs folyamat által az önismereti elemeket szükséges fejleszteni, amelyek közé tartozik az érdeklődés, képesség, értékek és a munkamód Fazakas (2009).

Hegyi–Halmos (2018) szerint az *érdeklődés* az egyik kiindulópontja lehet a pályaaorientációnak. A hivatkozott szerző 13-14 korú diákok pályaválasztásával foglalkozó kutatás eredményei alapján azt a következtetést fogalmazza meg, hogy a diákok akár hat vagy hét pályához is kötődhetnek az érdeklődésük alapján, ugyanis egy változó életszakaszban vannak.

A *képesség*, a személyiségnek egy olyan elengedhetetlen sajátossága, amely szükséges ahhoz, hogy egy szakmában sikeresek legyünk. A pályaválasztás tisztázásakor két nehezítő tényező is felmerül a képességek megismerésével kapcsolatosan, az egyik a sikeres tevékenység és a másik a szakmai feladatokhoz szükséges speciális képességek. Fazakas (2009) szerint pályaaorientációban fontosak az olyan feladatok,

amelyek által az alanyok megismerhetik a képességeiket és a hozzájuk kapcsolódó gyakorlatorientált tevékenységeket.

Az *értékek* lehetnek objektív vagy szubjektív jellegűek (Hegyi–Halmos, 2018). Az objektív jelleget a külvilág határozza meg, ugyanis onnan történik az értékek választása és a szubjektív jelleg arra utal, hogy a személy saját maga választ a lehetőségek közül, de csakis a számára fontos értékeket (Hegyi–Halmos, 2018).

Fazakas (2009) az önismeret fontos elemének tartja a *munkamódot*, amelyet összetett pszichológiai tulajdonságként határoz meg. A munkamód szerinte a munka sajátosságaiból adódó, a munka-tárgyi és személyi követelményeinek megfelelő egyéni megoldások összességét jelenti. Tehát a munkamód tartalmát képezi a munkatempó, az önállóság, pontosság, gondosság, amelyet a fáradékonyság is nagyban meghatároz (Fazakas, 2009:21).

A *pályaismeret* a pályával kapcsolatos információk elsajátítását jelenti, amely Watts (2013) szerint a pályaaorientáció alapját képezi. A hivatkozott szerző szerint a pályaismeret magába foglalja a foglalkozásokra, a tanulási lehetőségekre, valamint a kettő közötti kapcsolódási pontokra vonatkozó ismereteket. Ezekhez szorosan kapcsolódik az aktuális munkaerőpiaci trendek, sajátosságok ismerete is, és ezeknek az ismereteknek a jellege és hozzáférhetősége országok szerint nagyon változó lehet (Watts, 2013).

Hegyi–Halmos (2016) megfogalmazásában a huszadik század egyik fontos követelménye az, hogy az egyének ismerjék az egyes tevékenységeket annak érdekében, hogy azokat személyes tulajdonságaihoz tudják igazítani. Ebben a megközelítésben a pályaismeret hozzájárul ahhoz, hogy egy választott pálya egy adott egyén és a társadalom számára is értékes eredményt biztosítson. A hivatkozott szerző a pályaismeret megszerzésének folyamatában nagyon fontosnak tartja a szocializáció szerepét.

Fazakas (2009) *képzési lehetőségek* alatt az állami, magán és a piaci szereplők által biztosított iskoláztatási lehetőségeket érti, és az iskolai pályaaorientáció szempontjából nagyon fontosnak tartja ezeknek az ismeretét, ismeretátadását. Hegyi–Halmos (2016) szerint az egyének munkaerőpiaci elhelyezkedése szempontjából a pályák ismerete mellett ugyanolyan fontos a képzési utak, lehetőségek ismerete. Fazakas (2009) szerint a pályaaorientáció szempontjából nehézség az, hogy a képzési lehetőségekkel kapcsolatos információk naprakészek kell legyenek, gyorsan változhatnak, és alapos felkészültséget igényelnek.

A pályaválasztás tényezői

A továbbiakban a pályaválasztás lehetséges tényezői közül azokat tárgyalom, amelyeket a kutatásom eredményeinek értelmezésekor alkalmaztam: *családi háttér* (Bartha, 2014; Lannert, 2004; Papula, 2008), *iskola* (Jigău, 2000; Papula, 2008; Silvas, 2008; Szentes, 2014), *nemi különbségek* (Fényes, 2010; Jigău, 2000; Szilágyi, 2005).

Bartha (2014) megfogalmazásában a diákok pályaválasztásában befolyásoló tényező lehet a *családi hagyomány*, ugyanis fennáll annak a lehetősége, hogy a szülők olyan intézménybe iratják a gyerekeiket, amely hasonló ahhoz, ahol ők végeztek. Továbbá fókuszpont lehet az is, ha a családból például a nagyobb testvér, rokon vagy barát abban az intézményben járt és ajánlja, vagy fontos szempont lehet az is ezek mellett, hogy ha az intézmény eltér az átlagos oktatástól (Bartha, 2014).

A pályaaorientációban tehát a szülő és a család szerepe úgymond elsődleges abban, hogy a gyerek a maga számára legmegfelelőbb pályát válassza, ahol majd képességeihez mérten teljesíteni tud (Papula, 2008). Lannert (2004) tanulmánya alapján elmondhatjuk, hogy a tanulók továbbtanulási szándékukról általában inkább az édesanyjukkal, mint az édesapjukkal beszélnek. Ezt azzal lehet magyarázni, hogy a hivatkozott szerző kutatásában összefüggéseket talál a tanulmányi teljesítmény, a továbbtanulási szándék és irány, valamint az anyák iskolai végzettsége között: tehát minél magasabb végzettsége van az anyának, a gyerek annál jobb tanulmányi eredményekkel rendelkezik, és annál nagyobb eséllyel tervez felsőfokon is továbbtanulást (Lannert, 2004).

Az *iskolának*, mint oktatási és képzési intézménynek fontos szerepe van a pályaválasztásban és a gyors társadalmi integrációban (Jigău, 2000).

Továbbtanulás szempontjából az intézmény és a szak kiválasztása fontos lépés a szakmai életútban és a pályaválasztásban. Az ilyen fajta döntéshozásban a fiatalok elsősorban a saját elképzeléseiket kell figyelembe venniük, majd a lehetőségeiket, a környezetükből áramló véleményeket és végül döntést kell hozzanak arról, hogy ezt hogyan tudják majd megvalósítani (Szentes, 2014). Papula (2008) szerint a választási folyamatban az iskola feladata, hogy felkészítse és tudatosan irányítsa a diákokat. A pedagógusok és a szülők együttműködésben fel kell ismerjék azt, hogy mikor, hogyan, mivel és miben segíthetnek a gyerekeknek, hogy ismereteiket és képességeiket fejlesszék a pályáról. A tanácsadónak, függetlenül attól, hogy ő tanári vagy tanácsadói iskolai végzettséggel rendelkezik, a következő szempontokat kell, hogy betartsa: támogatás, tisztelet, tartós alkalmazkodás, feltétel nélküli elfogadás, kritika nélküli meghallgatás, együttműködés, pozitív gondolkodás (Silvas, 2008).

A pályaválasztás fontos tényezői közé tartoznak továbbá a *nemi különbségek* is. Magyarországi kutatási eredmények alapján, a munkaerőpiacon egyre több esélye van a nőknek olyan munkákat végezni, amelyek régen csak a férfiakra voltak jellemzőek, de például vezető funkciókban még mindig a férfiak dominálnak (Fényes, 2010). A pályaaorientációval kapcsolatban megfigyelhető napjainkban az a jelenség, hogy már egy fiatal lánynak, aki iskolába kerül, vagy aki az iskolából kikerül, magától értetődő az, hogy ugyanolyan módon keressen a maga számára megfelelő pályát, foglalkozást, mint a fiúk, de ez nem azt jelenti, hogy a lányok átveszik a fiúk szerepét (Szilágyi, 2005).

A továbbiakban a Nemzeti Statisztikai Hivatal (2016) közlései alapján néhány adatot ismertetek a nemi különbségekről a romániai oktatási rendszeren belül. A felsőfokú oktatási szintig nagyjából ugyanakkora a férfiak és nők aránya. A felsőfokú oktatásban már a nők aránya nagyobb, például a 2015/2016-os tanévben 55,9 százalékos. Az érettségi vizsga sikerarány a lányok esetében magasabb, 65,9%, a fiúk esetében 49,6% (Nemzeti Statisztikai Hivatal, 2016). Ezekben az esetekben, a nőtöbbség hátterében az állhat, hogy a lányok jobban tanulnak és így jobbak a középiskolai eredményeik. Tehát fontosabb a tanulás számukra, így feltehetően többen terveznek továbbtanulást felsőoktatásban (Fényes, 2010).

Napjainkban a női iskolázottság egyre inkább emelkedik és a női munkaköröket ezáltal kevésbé jellemzi alulképzettség (Fényes, 2010). Jigău (2000) megemlíti a diszkriminált népcsoportok kategóriáit, például ide tartozik a nem, életkor, etnikai származás, amelyek olykor akadályt képeznek a munkaerőpiacra való belépéskor, ezért szükség van az akadályok minimalizálására annak érdekében, hogy mindenki egyenlő eséllyel induljon a munkaerőpiacon.

A kutatás módszertana

A kutatásom során a kérdőíves felmérés módszerét alkalmaztam a Felcsík Kistérségi Társuláshoz tartozó falvak nyolcadik osztályos diákjai körében. A kérdőíves kutatáson belül nem volt szükségem mintavételre, mert a teljes sokaságot kérdeztem le, a kérdőívem hagyományos és önkitöltős, ugyanis ez az eljárás alkalmas volt arra, hogy egyszerre egy teljes nyolcadik osztályt lekérdezzek. Előnye, hogy minden diák kitölti, aki ott van az adott tanórán; nem kellene kérdezőbiztosok, mert a kérdőív a tanulók nyelvezetéhez íródott és így érthető számukra; az összegyűjtött adatok standardizáltak és bizonyos mértékű rugalmasság jellemzi. A kutatásomnak feltáró jellege van és az elvégzésére azért tartottam a legalkalmasabbnak a

kérdőíves felmérést, mert ezáltal egy átfogó képet és számszerű adatokat kaptam a pályaválasztási opciókról, hogy mennyire tájékozottak a diákok a döntés meghozatalakor, mennyire fontos számukra ez a döntés, milyen meghatározó tényezők vannak a döntésüknek és van-e kellő információjuk a középiskolákról. Továbbá, hogy mennyire vannak informálva az iskolaválasztás és a pályaorientáció fontosságáról, az iskola kellően foglalkozik-e e témával, melyek a befolyásoló tényezők a döntés meghozatalában. Kutatásom során 162 nyolcadikos diák került lekérdezésre, a felcsíki általános iskolák minden nyolcadik osztálya. Nyolc falu, nyolc általános iskola és kilenc nyolcadik osztály került lekérdezésre.

A felcsíki nyolcadik osztályos tanulópopuláció nemek szerint majdnem egyenlően oszlik meg: 52,2 százalékos a fiúk aránya és 47,8 százalékos a lányoké. A megkérdezettek 85,9 százaléka 2004-ben született, tehát 15 évesek a lekérdezés pillanatában. Továbbá 3,8 százalékos a 2005-ben és viszonylag jelentős, 10,3 százalékos a 2003-ban születettek aránya.

A kutatás eredményeinek bemutatása

Továbbtanulási tervek és tényezők

Az adatfelvétel során megkérdeztem a felcsíki nyolcadikosokat arról, hogy milyen középiskolában terveznek továbbtanulni. Ezt azért tartottam fontosnak, mert a témával foglalkozó kutatók és szakemberek is jelzik, hogy a továbbtanulás szempontjából különféle irányokat jelöl meg az, hogy valaki elméleti vagy szakközépiskolát választ, és Romániában az elméleti középiskolai oktatás többre értékelt, mint a szakiskolai, vagy a szakközépiskolai képzés (Neagu, 2012). Viszont ahhoz képest, hogy a szakirodalmi anyagok azt jelzik, hogy az elméleti középiskolai oktatás többre értékelt a romániai társadalomban, az általam vizsgált célcsoportban fontosabbnak mutatkozik a szakközépiskolai oktatás. A megkérdezett diákok majdnem kétharmada (60,9 százalék) szakközépiskolákban, míg kétötödük (39,1 százalék) elméleti középiskolákban szeretne továbbtanulni.

Több kutatás jelzi, hogy a lányok körében népszerűbb a továbbtanulás (például Fényes, 2010). Ezt igazolják az általam elvégzett kutatás eredményei is. A megkérdezett diákok nemi megoszlása és a továbbtanulás céljából kiválasztott középiskola összefüggésben van egymással. Tehát a fiúk majdnem háromnegyede (71,6 százalék) míg a lányok kevesebb mint fele (46,7 százalék) szakközépiskolában szeretne továbbtanulni. A lányok több, mint fele (53,3 százalék) az elméleti középiskolákat választaná továbbtanulás céljából.

A pályaaorientációban a *szülő* és a *család* szerepe úgymond elsődleges abban a vonatkozásban, hogy a gyerek a maga számára legmegfelelőbb pályát választja, ahol majd képességeihez mérten teljesíteni tud (Papula, 2008). Mivel bizonyos szakirodalmi anyagok (például Lannert, 2004) a szülők iskolai végzettsége és a továbbtanulás kapcsán felhívják a figyelmet az édesanyák és édesapák eltérő szerepére, fontosnak tartottam, hogy az édesanyák és édesapák iskolai végzettsége és a középiskola választás közötti összefüggéseket saját kutatásomban is külön vizsgáljam meg.

A megkérdezett nyolcadikos diákok középiskola választásában fontos szempont az *anya iskolai végzettsége*, vagyis ahol az anya (nevelőanya) alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik, a tanulók nagyobb eséllyel választanak szakközépiskolát: 67,6 százalékuk jelölte meg ezt az opciót. A középfokú végzettséggel rendelkező anyák esetében is a szakközépiskolát választók aránya nagyobb, több mint kétharmados (62,7 százalék). A magas iskolai végzettséggel rendelkező anyák esetében, az elméleti középiskolákat választó tanulók aránya a nagyobb, valamivel kevesebb, mint háromnegyed (71,4 százalék).

Azokban az esetekben, amelyekben az *apák iskolai végzettsége* alacsony, a tanulók valamivel kevesebb, mint háromnegyede (70,8 százalék) szakközépiskolákat választ. Az érettségivel rendelkező apák esetében a gyerekek több, mint fele (55,3 százalék) elméleti középiskolákat választ továbbtanulás céljából, a magas iskolai végzettséggel rendelkezők esetében ez az arány meghaladja a kétharmadot (66,7 százalék). Az eredmények összhangban vannak korábbi romániai kutatási adatokkal, mely szerint, azokban a családokban, ahol alacsony a szülők befejezett iskolai végzettsége, kisebb az esély arra, hogy a gyerek magas iskolai végzettséget szerezzen, tehát a szülők iskolai végzettsége befolyásoló tényező lehet a gyermekeik pályaaorientációjában (Veres, 2017).

Fényes (2010) megfogalmazása beigazolódni látszik, miszerint, a nőknek fontosabb a tanulás, így feltehetően többen terveznek továbbtanulást felsőoktatásban is. Ugyanis a fiúk kevesebb, mint háromnegyedének (71,8 százalék) a továbbtanulási szándéka addig tartana, amíg elsajátít egy szakmát, míg a lányoknak több, mint fele (56,0 százalék és 57,1 százalék) egyetemi diploma megszerzéséig, vagy élete végéig szeretne tanulni.

A fiúk kevesebb, mint háromnegyedének (71,8 százalék) a továbbtanulási szándéka addig tartana, amíg elsajátít egy szakmát, míg a lányoknak több, mint fele (56,0 százalék és 57,1 százalék) egyetemi diploma megszerzéséig, vagy élete végéig szeretne tanulni. Fényes (2010) megfogalmazása beigazolódni látszik, miszerint, a nőknek fontosabb a tanulás, így feltehetően többen terveznek továbbtanulást felsőoktatásban is.

A középiskola elvégzése utáni terveket tekintve, a megkérdezett lányok kevesebb, mint fele (45,3 százalék) a középiskolai tanulmányai után továbbtanulni és a fiúk több mint fele (54,9 százalék) dolgozni szeretne.

A döntést meghatározó tényezők

A megkérdezettek diákok közül, majdnem mindenki (98%) nagyon gyakran, vagy gyakran beszélget a továbbtanulásról az anyával (nevelőanyával). A megkérdezettek közel olyan gyakran beszélnek a testvéreikkel a továbbtanulásról, mint az apával/nevelőapával. Ez összhangban van Hatos (2012) kutatási eredményeivel, aki azt találta, hogy a testvéreknek jelentős szerepük van az iskolások tanulmányi eredményeire nézve. Az eredmények szerint a nyolcadikosok inkább az édesanyjukkal beszélnek, mintsem az édesapjukkal, amit magyarországi kutatási eredmények is bizonyítottak, ilyen például Lannert (2004) tanulmánya, amely szerint egyértelműen elmondhatjuk, hogy a tanulók továbbtanulási szándékukról általában inkább az édesanyjukkal, mint az édesapjukkal beszélnek.

A megkérdezett diákok fele, gyakran vagy nagyon gyakran beszélget a továbbtanulásról az osztályfőnökkel. Ehhez hasonló arányban (43,1 százalék) más tanárokkal is beszélgetnek továbbtanulási kérdésekről. A legkisebb mértékben azonban pályaválasztási szakemberrel beszélnek a témáról: a megkérdezett diákok csupán egyhetede (15,2 százalék) válaszolta ezt. A diákok pályaválasztási tanácsadásnak az osztályfőnök, pedagógusok és pályaválasztási szakember elengedhetetlen kulcsszereplői, ugyanis e folyamat központja az iskola (Kriveczkyné, 1996).

A kortárs csoportnak jelentős szerepe van a serdülők életében (Bartha, 2014), így nem meglepő, hogy a megkérdezett diákok közel háromnegyede gyakran vagy nagyon gyakran beszélget a barátaival, osztálytársaival a továbbtanulásról, pályaválasztásról. Vidéki térségben a két csoport felthetően jórészt fedi egymást (a barátokat gyakran az osztálytársak képezik), így nem meglepő a közel azonos arány. A baráti-kör hatással lehet a pályaválasztás előtt álló fiatalra és még felnőtt korban is a pályamegvalósításban (Suhajda, 2017). Az eredményeket tekintve a barátok nem befolyásolják a megkérdezett diákokat a pályaválasztásban, csupán csak beszélgetés szintjén van jelen ez a téma.

Érdeklődés, képesség, munkamód

Ezt az alfejezetet részben a Makó és társai (2016) *Általános iskolások pályaválasztása* című tanulmány alapján dolgoztam ki, amelyben szintén szó van a diákok érdeklődési köreiről, készségeiről és a későbbi foglalkozásokkal kapcsolatos terveiről.

A megkérdezett diákok több mint egyharmada (34 százalék) a sport iránt érdeklődik, míg kevesebb, mint egynegyede (23,5 százalék) a zenehallgatás és az autók iránt érdeklődnek szabadidejükben. Míg az én dolgozatomban a diákok válaszai alapján, szabadidejükben a sport, zenehallgatás és autók iránt érdeklődnek, a Makó és társai (2016) tanulmányában az érdeklődés kérdéscsoportra vonatkozóan az első és legfontosabb helyen hasonlóan a zenehallgatás áll.

A kérdőívben szereplő „miben vagy ügyes?” kérdésre a következő opciókat jelölték meg a tanulók. A saját megítélésük szerinti képességüket tekintve a diákok több mint egynegyede (25,9 százalék) a barkácsolásban, kevesebb, mint egynegyede (22,8 százalék) a csapatjátékokban, míg 20,4 százaléka a mások segítségével és a házkörüli munkákban „ügyes”.

Ez a következő kérdéscsoport a munkamód elemzésére irányult. A diákok több mint egynegyede (25,9 százalék) gépeket szerelne és javítana, 19 százaléka sporttal, míg 15 százaléka gyerekekkel foglalkozna felnőttként.

A pályaaorientáció szempontjából ez egyéni személyiségjellemzők mellett fontos szereppel bírnak a képzési utak, lehetőségek ismerete, valamint a munkaerő-piaci ismeretek (Hegyi-Halmos, 2016). Ebből kiindulva a kutatás során az is megkérdezésre került, hogy a nyolcadikosok szerint melyek napjaink népszerű szakmái. Az eredményeket tekintve az autószerelők, valamint az építészek, mérnökök kerültek az első helyre. Az eredmények nem állnak távol a realitástól, hiszen egy 2018-as romániai kutatás szerint, a romániai munkáltatók mindenek előtt autóvezetőket keresnek. A legnépszerűbb állások között második helyen az úgynevezett mérnökök-szaktanácsadók-építészek foglalkozás csoport volt (OLX, 2018). A diákok körében szintén népszerű a tanári állás (13,8 százalék) és az egyéb szaktanácsadók, mint a kőműves, asztalos, cipész stb. szakmák. Az általában nagy megbecsültségnek örvendő orvosi szakmát a válaszolók alig több mint egytizede (10,8 százalék) látja ezt népszerűnek.

Összegzés

A kutatás eredményei alapján több szempontból is bebizonyosodott, hogy a Felcsík kistérséghez tartozó falvakban működő iskolák nyolcadikos diákjai számára mennyire fontos a pályorientációs tevékenység, milyen terveik vannak a továbbtanulásukat illetően és az, hogy a döntésüket milyen meghatározó tényezők befolyásolják.

A szülők iskolai végzettsége hatással van a gyerek továbbtanulására, ugyanis az alacsony befejezett iskolai végzettséggel rendelkező szülők gyermekeinek többsége szakközépiskolákban tanulna tovább, nyolcadik osztály után. A magas iskolai végzettségű szülők gyermekei többsége az elméleti középiskolákat választanák továbbtanulás szempontjából. Azokban a családokban, ahol a szülők magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, elvárják gyermekeiktől, hogy ők is elérjék legalább azt az iskolázottsági szintet, amivel ők rendelkeznek, mert a szülők hasonló, vagy jobb társadalmi helyzetbe szeretnék hozni gyermekeiket, mint amilyenben ők vannak (Andor–Lisko, 1999). A továbbtanulási hajlandóságra visszatekintve az a következtetés vonható le Szilágyi (2005) tanulmánya alapján, hogy talán ez a tevékenység hiánya miatt van az, hogy a középiskola után már csak az akar felsőfokú végzettséget szerezni, aki motivált, és akit érdekel a továbbtanulás (Szilágyi, 2005).

Lannert (2004) tanulmányát tekintve is elmondható, hogy a tanulók a továbbtanulási szándékukról általában az anyával, mintsem az apával beszélnek. A testvér és apa (nevelőapa) között nincs lényeges különbség, tehát ez az eredmény összhangban van a Hatos (2012) tanulmányával, ahol olvasható, hogy a nagyobb testvéreknek a kisebb testvérekre nézve befolyásoló szerepe és hatása van a tanulási eredményekre, ami egyébként sajnos negatív.

Az érdeklődés vizsgálatának jelentősége abban áll, hogy míg korábban a képességek alapján irányították az egyéneket a különböző pályák felé Hegyi–Halmos (2018), addig napjainkban az érdeklődés képezi a pályorientáció egyik kiindulópontját, az értékek, képességek és munkamód mellett. A kutatás adatai arra utalnak, hogy a a megkérdezettek egyrészénél az érdeklődés összhangban van a képességekkel.

A pályorientáció szempontjából ez egyéni személyiségjellemzők mellett fontos szereppel bírnak a képzési utak, lehetőségek ismerete, valamint a munkaerő-piaci ismeretek (Hegyi–Halmos, 2016). Ebből kiindulva a kutatás során az is megkérdésre került, hogy a nyolcadikosok szerint melyek napjaink népszerű szakmái. Az eredmények szerint az autószerelők, valamint az építészek, mérnökök kerültek az első helyre.

Szakirodalom

- Andor, M.–Liskó, I. (1999): Iskolaválasztás és mobilitás. <http://mek.oszk.hu/03600/03672/03672.pdf> - utolsó látogatás: 2019.06.04.
- Bálint, B.–Miklós, I. (2005): Továbbtanulás - család - térségi társadalom. Kérdőíves vizsgálat Hargita megye nyolcadik osztályos tanulói körében. In Túros Endre (szerk.): Igény a tanulásra? TÉRSÉG Könyvek. KAM–Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2005. ISBN 973-8468-38-8 pp.475
- Bartha, Zs. (2014): Az iskolaválasztás motivációs hátterének vizsgálata Erdélyben, hangsúlyosan szórványban [http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/2014_2/004 Bartha_Zsuzsanna.pdf](http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/2014_2/004%20Bartha_Zsuzsanna.pdf) - utolsó látogatás: 2019.06.12.
- Bíró, A. Z. (2005): Meddig tanulunk? A tanulási életpálya alultervezése Hargita megyei nyolcadik osztályosok körében. In Túros Endre (szerk.): Igény a tanulásra? TÉRSÉG Könyvek. KAM-Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2005. ISBN 973-8468-38-8 pp.475
- Fazakas, I. (2009): Az iskolai pályaorientációs tevékenység újmódszertani lehetőségei. Budapest, <https://docplayer.hu/18529322-Az-iskolai-palyaorientacios-tevekenyseget-uj-modszertani-lehetosegei.html> - utolsó látogatás: 2019.02.11.
- Fényes, H. (2010): A nemi sajátosságok különbségének vizsgálata az oktatásban. http://campuslet.unideb.hu/dokumentumok/tanulmanyok1/HABILFHKONYV2010_2.pdf - utolsó látogatás: 2018.12.04.
- Hatos, A. (2012): Impactul structurii familiei asupra rezultatelor la testele de competențe PISA 2012.
- Hegyi–Halmos, N. (2016/2018): Mi a pálya? Az iskolai pályaorientáció szerepe és gyakorlata a hazai gimnáziumokban. Budapest, [http://www.eltereader.hu/media/2018/05/ Hegyi_Halmos_Mi_a_palya_READER.pdf](http://www.eltereader.hu/media/2018/05/Hegyi_Halmos_Mi_a_palya_READER.pdf) - utolsó látogatás: 2019.02.12.
- Jackson, C. (2011): Az európai pályaorientációs szakpolitikai hálózat (elgpn) szakszótára. Budapest
- Jigău, M. (2000): Consiliere și orientare. București
- Kenderfi, M. (2011): Pályaorientáció. <https://docplayer.hu/4067071-Palyaorientacio-dr-kenderfi-miklos.html> - utolsó látogatás: 2019.09.10.

- Kenderfi, M. (2011): Tevezési modellek. https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/20100019_Tervezesi_modellek/ch03.html - utolsó látogatás: 2019.09.10.
- Kriveczkyné Molnár, K. (1996) : Az általános iskola szerepe a pályaválasztásban. In: Módszertani közlemények, 36. 3 1996. - 106-110.p. http://acta.bibl.u-szeged.hu/28108/1/modszertani_036_003_106-110.pdf?fbclid=IwAR18PXVfaQ06bQbG-y5f20nPktZCYMUnaNmprv8-95dJw9gAkOZHUzHE – utolsó látogatás: 2019.02.10.
- Lannert, J. (2004): Pályaválasztási aspirációk. Budapest, http://phd.lib.uni-corvinus.hu/86/1/lannert_judit.pdf - utolsó látogatás: 2019.06.12.
- Lupu, D. A. (2013): Activitatile de consiliere
- Makó és társai (2016): Általános iskolások pályaválasztása. Budapest, 2016
- Neagu, G. (2012): Şanse de acces la educaţie în societatea românească actuală, Editura Lumen, Iaşi.
- Nemzeti Statisztikai Hivatal (2016) http://www.insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/femeile_si_barbatii_parteneriat_de_munca_si_de_viata_1.pdf - utolsó látogatás: 2019. 06.20.
- OLX (2018): Indexul locurilor de munca. <http://blog.olx.ro/wp-content/uploads/2018/07/OLX-Indexul-locurilor-de-munca-iulie-2018.pdf>- utolsó látogatás: 2019. 06.20.
- Papula, L. (2008): Mi lesz, ha nagy lesz? A pályaválasztást meghatározó tényezők. http://uni-nke.hu/downloads/bsz/bszemle2008/1/02_papula.pdf - utolsó látogatás: 2019.06.10.
- Silvas, Alexandra (2008): Consiliere si orientare.
- Suhajda, Cs. J. (2017): A pályaorientációs tevékenység változása és megvalósulása a köznevelésben a rendszerváltozástól napjainkig különös tekintettel az információs folyamatokra. Pécs, <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/16401/suhajda-csilla-judit-phd-2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y> - utolsó látogatás: 2019.02.12.
- Szentes, E. (2014): A szak- és intézményválasztást segítő információk fontossága a pályaorientációban. http://rmpsz.ro/uploaded/tiny/files/magiszter/2014/tel/12szentesszakv+%C3%ADlaszt+%C3%ADs89_92.pdf – utolsó látogatás: 2019.02.12.

- Szilágyi, K. (2005): A fiatalok és felnőttek pályorientációs és karrierépítési készségeinek szintje, fejlesztésének lehetőségei. Budapest, <http://mek.oszk.hu/06500/06515/06515.pdf> - utolsó látogatás: 2019.06.11.
- Veres, V. (2017): A nemzeti identitás érzelmi megélése a társadalmi, szocializációs háttér kontextusában, kolozsvári magyar egyetemi hallgatók körében. In Papp Z. Attila (szerk.) *Kárpát-medencei magyar fiatalok*. Budapest.
- Watts, G. A. (2013): Career guidance and orientation. https://unevoc.unesco.org/fileadmin/up/2013_epub_revisiting_global_trends_in_tvet_chapter7.pdf - utolsó látogatás: 2019.05.29

Abstract

In my thesis, I analyze the topic of career orientation and further education among the eighth grade students of schools operating in the villages of Felcsík micro-region. During the research, 162 eighth-grade pupils were interviewed from eighth primary schools in the 2018/2019 school year. The main purpose of my choice of topic was to collect data about the learning opportunities and career choices of eighth-grade students in rural settlements that are relatively close to the county center: how informed they are about further education; what are their attitudes toward decisions; what schools are preferred; do they have sufficient information about high schools; what factors are important in determining the decision.

Keywords: career orientation, career choices, career information, further education